

ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І.І. МЕЧНИКОВА
Біологічний факультет
Кафедра здоров'я людини та цивільної безпеки

К в а л і ф і к а ц і й н а   р о б о т а

на здобуття ступеня вищої освіти «магістра»

на тему: **«ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ
КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ 5 КЛАСУ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ
ПРИРОДОЗНАВСТВА»**
**«FORMATION OF HEALTH COMPETENCE OF 5-TH GRADE PUPILS
IN THE PROCESS OF STUDY OF NATURAL SCIENCE»**

Виконала: студент заочної форми навчання
Спеціальності 014 Середня освіта
ОП Середня освіта
(Біологія і здоров'я людини)

Замора Оксана Олександрівна

Керівник д. пед. н., доцент
Гвоздій Світлана Петрівна

Рецензент к. пед. н., доцент
Ткаченко Майя Вікторівна

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
здоров'я людини та цивільної безпеки
№ _____ від _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ Гвоздій С.П.

Захищено на засіданні ЕК № _____
Протокол №__ від _____ 20__ р.
Оцінка _____ / _____ / _____
(за національною шкалою ECTS, бал)

Голова ЕК
_____ Анненкова І. П.

АНОТАЦІЯ

У дипломній роботі представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках природознавства 5 класу. Для формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства використано сучасні освітні технології навчання (проектні технології, інтернет-технології, інтерактивні, творчі та ігрові) та створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу за допомогою позакласної роботи з учнями.

Структура роботи: Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаної літератури, додатки. Загальний обсяг кваліфікаційної роботи складає 113 сторінку. У роботі вміщено 3 малюнки, 3 таблиці, що займають 4 сторінки основного тексту. У списку використаних джерел 85 найменувань. Додатки викладено на 15 сторінках.

Ключові слова: *здоров'язбереження, компетенція, природознавство, здоров'я.*

ANNOTATION

The thesis presents a theoretical generalization and offers a practical solution to the problem of forming health competence in science lessons 5th grade. Modern educational technologies (project technologies, Internet technologies, interactive, creative and game) and the creation of a healthy environment of a secondary school through extracurricular work with students were used to form the health competence of 5th grade students in the process of studying science.

Structure of the work: The work consists of an introduction, two sections, conclusions, list of references, appendices. The total volume of qualifying work is 113 pages. The work contains 3 figures, 3 tables, occupying 4 pages of the main text. The list of used sources includes 85 items. The appendices are set out on 15 pages.

Keywords: *health, competence, nature science, health.*

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ	
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ 5 КЛАСУ В	
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА	8
1.1. Основні поняття дослідження.....	8
1.2. Особливості навчання природознавства у 5 класі загальноосвітньої школи	20
1.3. Визначення педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства	31
Висновки з I розділу.....	49
РОЗДІЛ II. ЗМІСТ І РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО	
ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ	
ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ 5 КЛАСУ В	
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ПРИРОДОЗНАВСТВА	52
2.1. Реалізація педагогічних умов із формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства	52
2.1.1. Використання сучасних освітніх технологій навчання в процесі формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства	52
2.1.2. Створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу	64
2.2. Аналіз дослідно-експериментальної роботи з впровадження умов із формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства	72
Висновки з II розділу	85
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	87
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	90
ДОДАТКИ	98

ВСТУП

Здоров'я є показником цивілізованої держави і головним чинником безпеки нації. Тому сьогодні, як ніколи раніше, перед закладами загальної середньої освіти постає проблема виховання свідомого ставлення учнів до свого здоров'я як найвищої соціальної цінності, що дасть їм змогу успішно виконувати будь-які життєві та соціальні ролі, бути творцями свого буття. Від здоров'я дитини залежить те, яким членом суспільства вона стане, як ставитиметься до своїх близьких, чи вболіватиме за те, що відбувається в сучасному суспільстві.

Оскільки дитина проводить близько 70% свого часу у школі, велика увага щодо формування здорового способу життя молоді та усвідомлення нею цінностей здоров'я приділяється саме педагогічним заходам. На законодавчому рівні це закріплено Законами України «Про освіту», «Про загальну середню освіту». Негативні тенденції зниження рівня здоров'я молодого покоління зумовлюють необхідність переорієнтації навчальних закладів, а саме формування здоров'язбережувальної компетентності у дітей, що базується на активному впровадженні здоров'язбережувальних технологій у навчально-виховний процес.

Соціальна значущість культури здоров'я дітей актуалізує питання підготовки вчителя до формування в учнів здоров'язбережувальної компетенції, організації відповідного середовища у закладі освіти, оволодіння і застосування відповідних технологій, умови яких направлені на формування, зміцнення та збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я і задоволення людських потреб, здібностей та можливостей в здоров'язбереженні.

Проблемі формування культури здоров'я молоді присвячені численні дослідження, зокрема ті, що стосуються питань професійної підготовки педагогічних кадрів (М. Євтух, І. Зязюн, В. Кремень, В. Лозова, І. Прокопенко, В. Радул, С. Сисоєва [2013], Г. Троцько та інші); сучасних

підходів до створення здоров'язберігаючого середовища і забезпечення здоров'я молоді (Ю. Бойчук, М. Гончаренко, М. Гриньова [2012], О. Завгородня, Г. Кривошеєва, Л. Сущенко [1997], С. Шмалей та ін.). Теоретико-методологічні засади та психолого-педагогічні аспекти питань здоров'я та здоров'язбереження молоді, умови їх оптимізації були предметом дослідження сформульовані в працях Д. Вороніна, В. Герда, В. Глухова, Д. Давиденко, Ю. Дем'яненко, Б. Єндальцевв, І. Кузнецова, А. Нестерова, С. Попова, Н. Романенко, А. Щурова та ін.

Результати аналізу демонструють брак досліджень щодо формування здоров'язбережувальної компетенції у учнів загальноосвітньої школи, зокрема в учнів 5 класу. Саме у процесі становлення особистості, під час навчання важливо закласти фундамент здоров'язбереження, підвести учнів до усвідомлення самої сутності поняття здоров'я та його цінності для кожної людини. З урахуванням цього було визначено тему кваліфікаційної роботи – **«Формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства».**

З'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження виконувалось у межах науково-дослідної роботи кафедри здоров'я людини та цивільної безпеки «Вивчення ефективності навчання студентів основ безпеки та здоров'я на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії» (№ 0117U004382), що входить до наукового плану Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства.

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну, фахову літературу з проблеми дослідження; визначити сутність понять «здоров'язбереження», «компетенція», «природознавство».

2. Обґрунтувати сутність, визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні сформованості здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства.

3. Визначити й теоретично обґрунтувати педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства.

4. Розробити й експериментально апробувати зміст і методику, що реалізують педагогічні умови формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства.

Об'єкт дослідження – формування здоров'язбережувальної компетенції учнів загальноосвітньої школи.

Предмет дослідження – формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства.

З метою розв'язання завдань дослідження було використано комплекс **методів дослідження**: теоретичного рівня (аналіз, порівняння, узагальнення, систематизація отриманої інформації) використовувалися з метою визначення стану проблеми в теорії і практиці освіти, виявлення і обґрунтування педагогічних умов, що необхідні для формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу; емпіричного рівня (спостереження, бесіди, анкетування, тестування, аналіз продуктів діяльності) застосовувались для виявлення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) використовувався з метою перевірки ефективності визначених педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу у процесі вивчення природознавства. Формалізація й узагальнення емпіричних даних здійснювалася за допомогою статистичних методів.

Практична значущість дослідження полягає в розробці змісту та методики реалізації педагогічних умов формування здоров'язбережувальної

компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства. Матеріали роботи можуть бути використані у процесі навчання учнів закладів загальної середньої освіти; для підготовки фахівців педагогічних спеціальностей у закладах вищої освіти усіх рівнів акредитації; на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників; при розробці навчальних програм, методичних рекомендацій з питань здоров'язбереження.

Апробація і впровадження. Матеріали дослідження обговорювались на засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри здоров'я людини та цивільної безпеки Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Матеріали дослідження відображено у двох публікаціях автора та обговорювались під час Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тренди розвитку освіти: перспективи і здобутки» та II Всеукраїнської науково-методичної інтернет-конференції «Проблеми і перспективи розвитку природничих наук у контексті модернізації середньої та вищої школи».

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дипломній роботі представлено теоретичне узагальнення та запропоновано практичне розв'язання проблеми формування здоров'язбережувальної компетентності на уроках природознавства 5 класу. Результати проведеного дослідження засвідчили ефективність розв'язання поставлених завдань і дали підстави для формулювання таких висновків:

1. Для формування теоретичного базису в контексті проблематики роботи було проаналізовано та визначено сутність таких ключових понять, як «здоров'язбереження», «компетентність», «природознавство».

Дослідження тлумачень поняття «здоров'язбереження» виявило різнобічні підходи до його визначення. Здоров'язбереження розглядають як створення комплексу умов, які сприяють мінімізації шкільних факторів ризику з метою збереження, зміцнення та формування здоров'я школярів і педагогів, а також, як забезпечення в навчальному закладі сприятливого здоров'язберігального середовища (соціально-медичного, психофізіологічного, педагогічного).

Категорія «компетентність» досить поширена в сучасних наукових джерелах, проте на сьогодні немає її однозначного тлумачення. Зазвичай компетентність розглядають як інтегрований результат освіти і виділяють такі її особливості: дозволяє розв'язувати цілий клас задач; є усвідомленою (передбачає етап визначення мети); є здатною до перенесення (пов'язана з цілим класом предметів впливу), удосконалюється шляхом інтеграції з іншими компетентностями (через усвідомлення загальної основи діяльності зростає компетентність); існує у формі діяльності (реальної чи мисленнєвої). Здоров'язбережувальну компетентність розглядають як здатність учня застосовувати в умовах конкретної ситуації сукупність здоров'язбережувальних компетенцій, дбайливо ставитися до власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Природознавство розуміють як основу єдиної цілісної науки про природу в єдності та взаємозв'язку історії, теорії і методів дослідження.

Підкреслено інтегративний характер цієї науки, наголошено, що предметом її дослідження є природа як єдине ціле. З позицій навчального предмета природознавство трактують як пропедевтичну науку, яка закладає основи цілісного сприйняття навколишнього світу. Виявлено чинники, які обумовлюють особливості навчання природознавства у 5 класі загальноосвітньої школи, а саме – врахування вікових особливостей учнів та специфіка навчального предмета «Природознавство». На основі вивчення нормативних документів проаналізовано мету та завдання навчального предмету «Природознавство», а також вимоги до організації процесу навчання.

2. У власних дослідженнях формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства реалізовували через запровадження запропонованих педагогічних умов: використання сучасних освітніх технологій навчання учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства та позакласної роботи за предмету; створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу.

У рамках експериментального дослідження визначено наступні напрямки реалізації умови – використання сучасних освітніх технологій навчання в процесі формування здоров'язбережувальної компетенції учнів 5 класу в процесі вивчення природознавства: розширення знань учнів 5 класу щодо сучасних освітніх технологій та формування навичок їх використання у процесі вивчення природознавства. Застосовано такі технології, як проєктні технології, інтернет технології, інтерактивні, творчі та ігрові технології.

3. На організаційно-підготовчому етапі дослідження виділено здоров'язбережувальну компетенцію як передумову оволодіння екологічною грамотністю та здорового способу життя п'ятикласників. Визначено наступні критерії сформованості здоров'язбережувальної компетенції: валеологічні знання; валеологічні уміння та навички, які формують у учнів дбайливе

ставлення до здоров'я; мотивація учнів до виховання здоров'язберігаючих якостей.

4. Характеристики сучасних освітніх технологій навчання у процесі вивчення природознавства учнями 5 класу з метою формування здоров'язбережувальної компетенції зумовили вибір останньої педагогічної умови – створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. Для його реалізації надано перевагу великому виховному потенціалу позакласної роботи з природознавства з учнями 5-х класів.

5. Контрольний етап дослідження показав, що за досліджуваний період в експериментальній групі було відзначено значну позитивну динаміку в рівні розвитку здоров'язбережувальної компетенції в учнів ($p \leq 0,01$). Було визначено, що в експериментальній групі учні 5 класу демонстрували стійке усвідомлення у розумінні сутності та змісту понять «здоров'я», «здоровий спосіб життя» та чинників, що впливають на них; усвідомлення значення «здоров'я» як загальнолюдської цінності. Учнями показане глибоке розуміння сутності валеологічних знань та уміння їх виокремлювати, а також готовність шукати і знаходити найоптимальніші шляхи і способи розв'язання проблем охорони здоров'я та гарне володіння валеологічними вміннями та навичками.

6. За допомогою порівняння рівнів розвитку здоров'язбережувальної компетенції контрольної та експериментальної груп до та після формуючого експерименту підтверджено, що процес формування здоров'язбережувальної компетенції без спеціального педагогічного супроводу та стимулювання розвивається значно повільніше. Ефективність цього доведена статистично достовірним підвищенням рівня розвитку здоров'язбережувальної компетенції експериментальної групи у порівнянні з контрольною. Доведено, що запропоновані педагогічні умови та розроблені для їхньої реалізації навчальні та виховні завдання впливають на ефективність формування здоров'язбережувальної компетенції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація : Вікіпедія URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 24.07.2020)
2. Амосов Н. М. Раздумья о здоровье. М. : Физкультура и спорт, 1987. 342 с
3. Андреев В. И. Педагогика : учебный курс для творческого саморазвития. Казань: Инфо-М, 2014. 122 с.
4. Андреева В., Григораш В. Настільна книга педагога. Харків : ТОВ. "Видавнича група "Основа", 2006. 352 с.
5. Анєнкова І. П., Байдан М. А., Горчакова О. А., Руссол В. М. Педагогіка: модульний курс : навчальний посібник. Львів : "Новий Світ - 2000", 2010. 567 с.
6. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. Сучасні технології в освіті. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2. Київ, 2015. С. 8-15.
7. Антонова О. Є., Поліщук Н. М. Підготовка вчителя до розвитку здоров'язбережувальної компетентності учнів : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2016. 248 с.
8. Апанасенко Г. Л. Диагностика индивидуального здоров'я. *Валеология*. 2002. № 3. С. 27-31.
9. Артющкіна Н. Б. План організації роботи з охорони та збереження життя і здоров'я дітей. формування здорового способу життя. *Основи здоров'я і фізична культура*. 2005. № 8. С. 23–24.
9. Багай Б. М. Інноваційні педагогічні технології у сучасній школі. Броди, 2016. 12.с
10. Башавець Н.А. Історія розвитку проблеми здоров'язбереження молоді URL:https://www.narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/9/statti/basha_vec.htm (дата звернення 15.09.2020)
11. Бережна Л. К. Програмно-цільовий підхід до організації роботи школи сприяння здоров'ю. *Управління школою (Основа)*. 2011. № 19. С.63-66.

12. Бойченко Т.Є. Здоров'язберігаюча компетентність: підходи до вивчення, основні ознаки. *Моніторинг здоров'я школярів: між секторальна взаємодія лікарів, педагогів, психологів* : мат. наук.-практ. конф. з міжнародною участю. Харків : ДУ «ІОЗДП АМНУ», 2009. С. 132-136.
13. Бондар С. П. Процес формування ключових компетентностей учнів. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2012. № 32. С. 44-52.
14. Боритко Н. М., Моложавенко А. В., Соловцова І. А. *Методологія і методи психолого-педагогічних досліджень: навч. посібн. : за ред. Н. М. Боритко*. Москва: Академія, 2008. 320с.
15. Булич Е. Г., Муравов І. В. *Валеологія. Теоретичні основи валеології* : навч. посібник. К. : ІЗМН, 1997. 224 с.
16. Варзацька А. Проектна діяльність у системі компетентнісної мовної освіти *Дивослово*. 2012. №9. С. 5-15.
17. Варій М. Й. *Загальна психологія* : навчальний посібник. 2-ге видан., випр. і доп. К. : Центр учбової літератури, 2007. 968 с.
18. Ващенко О. Готовність до використання здоров'язберігаючих технологій у навчально-виховному процесі. *Здоров'я та фізична культура*. 2006. № 8. С. 1-6.
19. Венедиктов Д. Д. Социально-философские проблемы здравоохранения. *Вопросы философии*. 1980. № 4. С. 137–139.
20. Височа Л. М. *Методика викладання природознавства: курс лекцій* : навчально-методичний посібник для студентів ОКР «Бакалавр». Івано-Франківськ : НАІР, 2014. 170с.
21. Волкова Н. П. *Педагогіка* : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2007. 616 с.
22. Выготский Л. С. *Педагогическая психология*. М. : Педагогика, 1991. С. 33-37.
23. Гершунский Б. С. *Философия образования для XXI века (в поисках практикоориентированных образовательных концепций)*. М. : Совершенство, 1998. 608 с.

- 24.Глебова Е. И. Здоровьесбережение как средство повышения эффективности обучения студентов вуза : автореф. дис. .... канд. педаг. наук: 13.00.01. Екатеринбург, 2005. 28 с.
- 25.Гриньова М. В., Паляниця О.В. Природознавство : навчальний посібник для студентів педагогічних університетів. Полтава: ПНПУ, 2012. 252 с.
- 26.Грошовенко О. П. Підготовка майбутнього вчителя до використання інтерактивних технологій навчання на уроках природознавства. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія.* 2014. Вип. 42. Ч.2. С. 152-155.
- 27.Давыдов В. В. Виды обобщения в обучении: Логико-психологические проблемы построения учебных предметов. М. : Педагогическое общество России, 2000. 480 с.
- 28.Дахин А. Н. Компетенция и компетентность: сколько их у российского школьника? *Народное образование.* 2004. № 4. С.136-143.
- 29.Державний стандарт повної загальної середньої освіти. *Постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року* URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення 10.10.2020)
- 30.Дудко С. Г. Дидактична модель формування здоров'язбережувального навчального середовища початкової школи. *Постметодика.* 2014. № 3. С. 31-34.
- 31.Єфімова В. М. Здоров'язбережувальні технології у контексті педагогічних досліджень. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту.* 2010. № 1. С. 27-60.
- 32.Здоров'язбережувальні технології в освітньому середовищі: колективна монографія / за ред. Л. М. Рибалко. Тернопіль, 2019. 400с.
- 33.Ільченко В.Р. Дидактичні умови здоров'язбережувального навчального середовища. *Технології інтеграції змісту освіти : зб. наук. праць за мат. міжнар. наук.-практ. конф., Полтава 14 квітня 2011 р.* Полтава, 2011. Вип. 3. С. 42-45.

- 34.Іонова О. М., Черновол-Ткаченко Р. І., Гресь О. В. Здоров'язберігаюча діяльність керівника загальноосвітнього навчального закладу: теоретичні та практичні аспекти. Х. : Вид. група «Основа», 2016. 144 с.
- 35.Калмыкова З. І. Продуктивне мислення як основа навчання. М. : Педагогіка, 1981. С. 13–14.
- 36.Кудрявцева Е. Н. Здоровье человека: понятие и реальность : Общественные науки и здравоохранение. М. : Наука, 1987. С. 32—47.
- 37.Кучерова Г. М. Інтерактивні вправи та ігри. Харків : Основа, 2009. 103 с.
- 38.Кучма В. Р., Степанова М. И. Концепция “Общие подходы к формированию гигиенических требований к условиям реализации основных общеобразовательных программ” : разработка гигиенических требований к условиям реализации основных общеобразовательных программ. М., 2006. 56 с.
- 39.Лопаяева Н. С. Воспитательная среда вуза в формировании здоровьесберегающих компетенций. *Вестник ЧГПУ*. 2010. № 10. URL: <http://www.cspu.ru/uchenomu/vestnik.html>. (дата звернення 10.09.2020).
- 40.Лукашенко О. М. Проблема збереження здоров'я молодших учнів у вальдорфській педагогіці : автореф. дис. ... канд. пед наук : 13.00.01. Харків, 2009. 23 с.
- 41.Маджуга А.Г. Теория и практика формирования и развития валеоконативных стратегий личности в контексте здоровьесберегающего образования в современной школе. Шымкент : Изд-во ЮКГУ им. М.О. Ауезова, 2005. 386 с.
- 42.Малофійк І. В. Дидактика новітньої школи. К.: Слово. 2015. 632 с.
- 43.Методичні рекомендації до створення проектів URL : режим доступу: <http://fel2005.dp.ua/docs/blog> (дата звернення 6.06.2020).
44. Миллер Н.Д. Здоровьесберегающее обучение детей санаторных классов общеобразовательной школы : автореф. дисс. ...канд. пед. наук : 13.00.01. Новокузнецк, 2006. 18 с.

45. МОН України. Державні стандарти. URL :
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>
(дата звернення 18.08.2020)
46. Морозова А.А. Здоровьесберегающая среда образовательного учреждения. Научные исследования в образовании. 2008. № 2. С.45-46.
47. Навчальні програми для 5-9 класів URL:
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-5-9-klas> (дата звернення 20.09.2020).
48. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки URL:
<http://oneu.edu.ua/wp-content/uploads/2017> (дата звернення 5.05.2020).
49. Одерій О. І. До питання про формування та засвоєння понять школярами. *Актуальні проблеми психології навчання*: зб. наук. праць. Харків : Харків. дер. пед. ун-т ім. Г.С. Сковороди, 1995. С. 51-75.
50. Омельченко О. В. Особливості професійно-педагогічної діяльності вчителя початкових класів з організації здоров'язберігаючого навчально-виховного процесу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Харків, 2008. 20 с.
51. Особливості взаємодії початкової й основної школи, створення умов для успішної адаптації учнів п'ятих класів до предметного навчання. URL <https://klasnaocinka.com.ua/> (дата звернення 20.07.2020).
52. Особливості психології підлітків URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita> (дата звернення 12.07.2020).
53. Панчук Н. С. Формирование здоровьесберегающей ответственности студентов вуза : автореф. дис. ... канд. педаг. Наук : спец. 13.00.01. Кемерово, 2007. 28 с.
54. Подгорная О.Е. Проектирование здоровьесберегающего пространства общеобразовательной школы средствами личностно-ориентированного образования : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Тирасполь, 2005. 211 с.
55. Поліщук В. М. Вікова і педагогічна психологія : навчальний посібник. Суми : Університетська книга, 2010. 352 с.

56. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Науково-методичний посібник / за ред. О. І. Пометун. К.: Видавництво А. С. К., 2004. 192 с.
57. Пометун О. І. Енциклопедія інтерактивного навчання. К.: А. С. К. , 2007. 144 с.
58. Природознавство. 5 клас. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів ./ Програма затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України від 07.06.2017 № 804. URL: <https://ru.osvita.ua/school/program/program> (дата звернення 10.04.2020).
59. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти. 2017 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення 12.04.2020)
60. Про затвердження Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти: постанова від 23 листопада 2011 р. № 1392 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п#Text> (дата звернення 13.07.2020).
61. Реймерс Н. Ф. Краткий словарь биологических терминов. Книга для учителя. 2-е изд. М. : Просвещение, 1995. 367 с.
62. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. М. : Педагогика, 1989. 521 с.
63. Рылова Н. Т. Организационно-педагогические условия создания здоровьесберегающей среды образовательных учреждений : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Кемерово, 2007. 22 с.
64. Савченко О. Я. Виховний потенціал початкової освіти. К. : СПД «Цудзинович Т.І.» 2007. 204 с.
65. Сериков Г. Н. Здоровьесбережение в гуманном образовании. Екатеринбург; Челябинск, 1999. 242 с.
66. Сериков С. Г. Обеспечение паритета образованности и здоровья учащихся в теории и практике образования: дис. д-ра пед. наук: 13.00.01 / 13.00.04. – Челябинск, 2002. 385 с.

67. Сисоєва С. О., Кристопчук Т. Є. *Методологія науково-педагогічних досліджень: підручник*. Рівне : Волинські обереги. 2013. 156 с.
68. Сливка Л. В. Створення здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу як умова забезпечення евристичної освіти. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 9 (53). С. 423–429.
69. Стальков Е. А., Панин В. А. *Валеология*. Калининград : ФГУИПП „Янтар. сказ”, 2001. 284 с.
70. Суворова Н. В. *Послевузовская подготовка учителя к организации здоровьесберегающего обучения* : автореф. дис. .... канд. педаг. наук : 13.00.08. Красноярск, 2006. 24с.
71. *Сучасні здоров'язбережувальні технології* / за ред. Ю. Д. Бойчука. Харків, 2018. 12с.
72. Сущенко Л. П. *Валеология як наука про здоров'я людини* : метод. розробка. Запоріжжя : ЗДУ, 1997. 30 с.
73. *Творчо-розвивальні технології навчання та умови їх реалізації* URL: <http://ukped.com/statti/teorija-navchannja> (дата звернення 25.05.2020).
74. *Технологія майнд-мепінг як засіб формування комунікативної компетенції учнів* URL: <https://vseosvita.ua/library/tehnologia-majnd-meping> (дата звернення 10.09.2020).
75. Тушина Г. И. *Педагогические условия формирования здоровьесберегающей среды общеобразовательной школы* : автореф. дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.01. Кемерово, 2005. 22 с.
76. Ушакова І. М. *Вікова психологія* : курс лекцій. Х. : НУЦЗУ, 2016. 123 с.
77. Фіцула М. М. *Педагогіка* : посіб. для студ. вищ. пед. закл. освіти. К. : Академвидав, 2009. 560 с.
78. Хабин В. В. *Управление здоровьесберегающим образовательным процессом в условиях лицея* : автореф. дис. ... канд. педаг. наук : 13.00.01. Екатеринбург, 2004. 26 с.

- 79.Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования. *Народное образование*. 2003. №2. С.58-64.
- 80.Чайка В. М. Основы дидактики : навчальний посібник. К. : Академвидав, 2011. 240 с.
- 81.Черненко Г. М. Професійна підготовка майбутніх учителів початкових класів до формування природничих понять у молодших школярів. *Гуманітарний вісник*. 2012. №28. С.304-308.
- 82.Шатрова Е. А. Теоретическая модель формирования здоровьесберегающей компетентности педагога. *Вестник Томского государственного педагогического университета (TSPU Bulletin)*. 2012. № 2 (117). С. 111-116.
- 83.Швачич Г. Г., Толстой В. В., Петречук Л. М., Иващенко Ю. С. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології: навчальний посібник. Дніпро : НМетАУ., 2017. 231с.
- 84.Шишов С. Е., Кальней В. А. Школа: мониторинг качества образования. М. : Педагогическое общество России, 2000. 320 с.
- 85.Штойко П. І. Концепції природознавства : навч. посібник. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка. 2011, 456 с.

ДОДАТКИ**Додаток 1****Методика «ЗДОРОВ'Я ТА ЙОГО ОЦІНКА»****(ІНДИВІДУАЛЬНИЙ ТЕСТ ЗДОРОВ'Я)**

1. Як часто Ви виконуєте ранкову гімнастику?
  - A. Щоденно –
  - B. 2-3 рази на тиждень –
  - C. Не виконую взагалі –
  - D. Не знаю як виконувати –

2. В який спосіб дістаєтесь до школи?
  - A. Загальним (міським) транспортом –
  - B. Автоматиною –
  - C. Велосипедом, пішки –
  - D. Хотів би залишатись вдома і грати в комп'ютерні ігри –

3. Моя маса тіла ...
  - A. _____ кілограм

4. Чи чистите ви зуби?
  - A. Так, двічі на день –
  - B. Так, один раз на день –
  - C. Ні, не чищу зуби взагалі –

5. Як Ви вважаєте, чи потрібно виконувати фізичні вправи для того щоб бути здоровим?
  - A. Так, фізичні вправи зміцнюють здоров'я –
  - B. Ні, фізичні вправи шкодять моєму здоров'ю -

6. Чому Ви відвідуєте уроки фізичної культури?

А. Мені подобається –

В. Тому що це обов'язок, але бажання відвідувати немає –

С. Хочу бути здоровим, тому ходжу на уроки фізичної культури –

7. Регулярність занять фізичними вправами (виконання ранкової гімнастики, ходьба, уроки фізкультури, відвідування гуртків)?

А. Не займаюсь взагалі –

В. 2-4 години на тиждень –

С. 8 годин на тиждень –

8. Чи хотіли б Ви брати активну участь в спортивно-масовій роботі нашого навчального закладу?

А. Так, участь і допомога в організації –

В. Ні, не цікаво –

Додаток 2**Методика проведення Круглого столу**

Круглий стіл – традиційне ділове обговорення. Круглий стіл при всій його демократичності містить елементи організованості і передбачає наступні принципи:

- немає чітко визначених позицій, а є лише учасники обговорення спірного питання;
- всі позиції рівні, і ніхто не має права бути вище інших;
- мета "круглого столу" - виявити ідеї і думки з приводу обговорюваної проблеми

Круглий стіл передбачає:

- кругове розміщення столів в приміщенні;
- принцип вільного мікрофона, коли виступають всі бажуючі, немає різкої критики;
- попередню підготовку переліку питань, на які повинен відповісти «круглий стіл», питання запрошеним фахівцям;
- застосування технічних засобів для швидкої обробки інформації, що надходить.

Варіанти методики проведення «круглого столу»

Класичний варіант:

- вступне слово ведучого, представлення учасників, нагадування обговорюваних питань;
- заслуховування коротких вступних повідомлень учнів по суті проблем з викладом різних точок зору;
- уточнення ведучим предмету і питань дискусії перед аудиторією;
- дискусія;
- узгодження позицій, пошук точок дотику думок;
- експертною групою може бути запропоновано рішення " круглого столу»;

- заключне слово ведучого,

Початок «круглого столу» з показу відеоматеріалів щодо конкретної ситуації з подальшим обговоренням проблеми.

Початок "круглого столу" з бліщопитування учнів з проблеми для обговорення. Опитування проводиться. Після узагальнення отриманих відповідей уточнення порядку роботи учасників.

Загальні правила обговорення:

1. Немає ніякого обговорення без ключового питання.
2. Круглий стіл передбачає ключове питання у вигляді порядку денного.
3. Ключове питання має бути попередньо узгоджене з усіма зацікавленими учасниками обговорення.
4. Характер обговорення "круглого столу" - виступ є вираз власної думки. Критика тут практично неприпустима, так як всі мають право на те, щоб висловити свою точку зору.
5. Критикують ідеї, а не особистість, критика повинна бути конструктивною, а не деструктивною.

Круглий стіл, тема «Природне середовище та здоров'я людини»

Матеріали для підготовки:

1. **НАВКОЛИШНЄ СЕРЕДОВИЩЕ І ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ.-**

<http://dspace.pdaa.edu.ua/>

2. **Природні фактори, що впливають на здоров'я людини**

<https://ru.osvita.ua>

3. **Навколишнє середовище і людина!.-** <http://cgz.vn.ua/problematika-gromadskogo-zdorovya>

Додаток 3**Гра-квест «Подорож стежинками здоров'я»**

Мета: сприяти вдосконаленню учнів 5 класу знань про поняття «здоров'я», «здоровий спосіб життя», визначення та усвідомлення факторів, що впливають на здоров'я, створення умов для формування в учнів позитивного ставлення до життя та власного здоров'я.

До проведення квесту було залучено четверо учнів старших класів. Це дало їм можливість відчувати себе в ролі старших наставників для учнів 5 класу. поповнити свої знання в тій чи іншій галузі здоров'я, збереження, певною мірою розвинути організаторські та акторські здібності.

Квест – це пригоди. Кожна команда учнів пройшла ряд станцій – етапів, де Помічники (учні старших класів) проводили з гравцями рухливі ігри, пропонували виконання творчих завдань, оцінювали роботу.

А от знайти місце, де буде проходити кожен етап, п'ятикласники могли тільки після розкодування підказки.

Мандруючи стежинками здоров'я, учні виконували поставлені завдання та активно й бадьоро відпочили на станціях:

1. СТАНЦІЯ ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ “Місто Смаколиків”
2. СТАНЦІЯ ГІГІЄНИЧНИХ ЗНАНЬ “Країна Чистоти”
3. СТАНЦІЯ СПОРТИВНА “Країна Фізкультура”
4. СТАНЦІЯ ПРИРОДНИЧА “Заповідник”
5. СТАНЦІЯ БЕЗПЕКИ “Фортеця Порятунку”

На фініші учні дякували вчителів за чудовий активний відпочинок. Говорили, що хоча гра й не мала характеру змагання за перше місце, найголовнішим для всіх було отримання нового життєвого досвіду та здійснення подорожі.

А для вчителів важливим було те, що проведення гри-квесту сприяло не тільки формуванню в учнів необхідних компетенцій, актуалізації наявних знань з теми здорового способу життя, а й формуванню громадянина, інтелектуально-розвинутої, духовно і морально зрілої особистості, що

володіє системою знань про здоров'я і здоровий спосіб життя, готової протистояти труднощам та негативним чинникам оточуючого середовища.

Проведення заходу забезпечило створення сприятливих психологічних умов для ефективної взаємодії в групі, самопізнання учасників гри.

Додаток 4**Практичні заняття екологічного спрямування для роботи туристичного гуртка Таїровської ЗОШ І-ІІІ ступеню**

Тема: «Морські жителі Чорного моря»

Питання для обговорення:

1. Наскільки в Чорному морі чиста вода?
2. Яка риба водиться у Чорному морі?
3. Як глобальне потепління може вплинути на море та прибережні міста?
4. Правда, що в Чорному морі багато сміття?

Інформаційні матеріали:

1. Із понад 2100 відомих забруднюючих речовин у пробах води Чорного моря знайшли 124 речовини. Серед забруднювачів були нафтопродукти від морського транспорту, водовідштовхувальні речовини, що використовуються у виробництві паперових стаканчиків та упаковки, а також ртуть і діоксини. Окрім цього, було виявлено пестициди, що використовуються проти бур'янів, та інсектициди, наприклад, фіпроніл, який особливо токсичний для бджіл. Найвищі концентрації пестицидів було зафіксовано біля узбережжя Грузії.

У морській воді також знайшли сліди фармацевтичних препаратів проти аритмії та гіпертонії, а також шкідливі для морських організмів хімічні речовини, що входять до складу пластикових пляшок та сонцезахисного крему.

Сполуки шкідливих органофосфатів зустрічаються майже у всіх продуктах, якими ми користуємося щодня, у таких як текстиль, меблі, комп'ютери тощо, їх було зафіксовано на кожній станції моніторингу. За сумарним значенням найбільше цих речовин виявлено в дельті Дунаю, Дністра та у водах Грузії. Якщо хімікати перевищать певний рівень, вони стануть згубними для всього живого, порушивши цикли розвитку та розмноження морських жителів. Наприклад, у тканинах загиблих дельфінів було знайдено значні концентрації хлоровмісних пестицидів, токсичних

діоксинів та ртуті. Для всіх таких речовин встановлюється поріг токсичності, і якщо його перевищено, необхідно виводити ці речовини з виробництва, вдосконалювати очищення стічних вод або законодавчо встановлювати заборону на їхнє використання у виробництві.

2. Чорне море населяють понад 200 видів риб, із них 30 – цінні промислові, такі як хамса, шпрот, тюлька, оселедці та бички. Найбільша чорноморська риба – білуга, один із семи представників осетрових у Чорному морі.

Деякі риби стають рідкісними та вимираючими. Наприклад, екзотичний вигляд морського коника став причиною його майже повного зникнення. Десятки тисяч риб щороку висушували на сувеніри для туристів, і морський коник практично зник поблизу курортів. Після того як морського коника включили до Червоної книги України та заборонили виловлювання, його чисельність почала зростати.

Осетровим також завдав удару перевилов – переважно браконьєрський, адже їхнє м'ясо і, головне, чорна ікра вважаються особливо цінними делікатесами. Недивно, що всі 7 видів осетрових Чорного моря опинилися під загрозою вимирання та занесені до Червоних книг усіх чорноморських країн.

Усього в Чорному морі живе понад 5600 видів живих організмів, що майже удвічі менше, ніж у сусідніх морях. Причина цього полягає в низькій солоності та в холодному кліматі.

У Чорному морі також водяться акула катран, скати, дельфіни та 30 видів медуз. До великих представників належать широко розповсюджені місячна або вухата медуза аурелія та коренерот. Аурелія зрідка викликає легкі опіки, що проходять упродовж години, а більший за розміром коренерот може спричинити болючі, але не небезпечні для життя пошкодження шкіри, які зникнуть через декілька днів.

3. Одним із небезпечних наслідків глобального потепління буде підвищення рівня моря: по-перше, тануть льодовики, а це додає до Світового

океану додаткові обсяги води, по-друге – вода розширюється під час нагрівання. Тож Одеса та інші причорноморські міста цілком можуть повторити долю затопленої Ольвії, щоправда, це може статися не за рік і навіть не за сто років, а за декілька століть.

Чорне море має свої цикли коливання рівня води. Наприклад, з кінця 1990-х років рівень Чорного моря знизився в середньому на 1 см. Це може бути пов'язано з глобальними кліматичними змінами – адже чим тепліше море, тим більше води випаровується з його поверхні. Крім того, чим тепліший та посушливіший рік, тим менше води надходить до моря із впадаючих річок. Наразі річковий стік у Чорне море набагато менший, ніж 100 років тому, через те, що більшу частину обсягу вод Дніпра, Бугу, Дністра та Дунаю спрямували на зрошення полів. З підвищенням температури споживання води на суходолі зростає, а її стік з верхів'їв річок зменшується. Нагрівання води в мілководних прибережних районах може призводити до зменшення розчинності кисню у воді. Утворюються цілі плями «мертвої води», де вміст кисню занадто низький для виживання риб, крабів і молюсків, і вони масово гинуть.

Зі зниженням річкового стоку в Чорне море та підвищенням рівня океанів, солоність у Чорному морі може зрости, а це означає, що Чорне море стане привабливішим для заселення мешканцями із Середземного. Щороку все більше середземноморських видів, таких як баракуда та морські черепахи, заходять у Чорне море.

4. Сміття є проблемою для морських екосистем. По-перше, морські мешканці часто сприймають його як їжу, ковтають, і сміття забиває їхню травну систему. Особливо на Чорному морі від цього страждають чайки. По-друге, часто пластик абсорбує органічні забруднюючі речовини, які потім потрапляють у морських мешканців та отруюють їх. По-третє, тварини можуть заплутатися, загубитися і навіть загинути в смітті.

Дуже важливо, що крім великого сміття є ще й невидиме – мікропластик. Більше двох третин мікропластику утворюється в разі

зношення шин та змивається з автодоріг, ще приблизно одна чверть потрапляє до каналізації під час прання синтетичних тканин, від яких відшаровуються мікрволокна. Також дрібні пластикові гранули часто додають до засобів побутової хімії, а також у креми, скраби й зубні пасту, які також потім потрапляють до каналізації. На дні Чорного моря під час дослідження вчені вже зафіксували значні відкладення мікропластику.

Морські мешканці також страждають і від забруднення шумом: звуків контейнеровозів, танкерів та траулерів. У районах інтенсивного судноплавства стоїть нестихаючий підводний гул – подібно до автомобільних магістралей.

ЕКОЛОГІЧНА ГРА «ДИВОСВІТ ПРИРОДИ»

Сценарій

Ведуча:

Наш дивний світ такий, як казка,
Он в небі хмаронька пливе.
Тож бережи його, будь ласка,
Все в ньому гарне і живе.
Он квітка полум'ям палає,
І ясне сонечко блищить.
Чарівна пташечка співає:
Все в дивосвіт прийшло, щоб жить.

Ведучий:

Усе, що нас оточує і не зроблене руками людей, - це природа. Спілкування з природою дає найбільшу насолоду та радість, викликає найпалкішу любов до рідного краю, до життя. Природа є джерелом натхнення для художників, письменників, композиторів. Шепіт води, зелених дібров, спів пташок, запах квітів – усе це природа рідного краю. Недарма природу називають ненькою. Всі ми – діти природи, та не всі однаково добре ставимося до неї. Природа потребує постійної уваги, турботи. Ми повинні берегти природу, охороняти її багатства. Сьогодні ми проведемо екологічну гру «ДИВОСВІТ ПРИРОДИ».

Ведуча:

У нашій грі беруть участь два племені: плем'я «Пінгвінів» і плем'я «Ягуарів».

Презентація команд

Девіз:

Природа рідна – наша втіха,
Тож хай вона не знає лиха.

1-й учень
 Дружна зустріч нас чекає,
 І плем'я «Пінгвінів» - перед вами.
 Нас немало й небагато
 А 13 хлопчиків й 15 дівчаток.

2-й учень
 Ми всі – звичайні діти,
 Вмієм плакати й радіти.
 Природу дуже любим ми...

Усі разом:
 І друзями їй будем.
 Плем'я «Ягуарів»
 Ми всі – господарі природи,
 Тож збережемо її вроду.

1-й учень
 Плем'я «Ягуарів» - молодці!
 Ми багато читаєм,

Природу оберігаєм,
 І перемогу в боротьбі...
 Усі разом:
 Здобути бажаєм.

Ведучий:

Гра відбуватиметься під таким девізом «З природою живи у дружбі, то й буде вона тобі у службі».

Ведуча:

Розпочинаємо нашу екологічну гру. Перший конкурс називається «Чорний ящик».

Ведучий:

Ви маєте відгадати, що знаходиться в ящику – тварина або рослина. Можете ставити запитання, я буду відповідати вам лише «Так» чи «Ні». Першими ставитимуть запитання плем'я «Пінгвіни». А тепер «Ягуари». (для племені «Пінгвінів» - ведмідь та калина, а для племені «Ягуарів» - котик та ялина)

Ведуча:

Другий конкурс називається «Дуель». Це конкурс капітанів, а племена можуть допомагати. Ми задаємо питання, а вам слід дати відповідь протягом 1 хвилини.

Ведучий:

Запитання для «Пінгвінів»:

Комаха, яка збирає квітковий нектар і перетворює його на мед. (Бджола)

Сам маленький, а шубка дерев'яна. (Горіх)

Під одним ковпаком сімсот козаків. (Мак)

Хто є ворогами пінгвінів у морі? (Тюлені)

Ведуча:

Запитання для «Ягуарів»:

Комаха, яку бояться птахи. (Сонечко)

Влітку – в шубі, а взимку – голе. (Дерево)

У чистім полі він росте: на високих ніжках, в зелених панчішках, квіточки блакитні, оченьки привітні. (Льон)

Є голова, та немає волосся. Є очі, та немає брів. Є крила, та не літає. В холоді не мерзне і спеки не боїться. (Риба)

Ведучий:

Третій конкурс «Упізнай мене».

За описом тварин плем'я має сказати, про кого йдеться. Хто швидше підніме картку той і відповідає.

Ведуча:

Цей гарний і цінний птах заслуговує на увагу людей і охорону. В одній із відомих дитячих казок його називали «гидким каченям». (Лебідь)

Ведучий:

Пташеня цього птаха малесеньке – 3 г, але воно хоч і сліпе, несе на спині інше пташеня. Що ж воно робить? Викидає всіх із гнізда. Але мине 4 дні, і цей інстинкт зникне. Ці птахи не висиджують і не виховують своїх дітей, а підкидають їх різним птахам. (Зозуля)

Ведуча:

Великий птах із довгими ногами й прямим дзьобом, полює в місцях, багатих на воду. Про нього в народі кажуть: «Птах, що приносить дітей, щастя». (Лелека)

Ведучий:

Ці птахи можуть передбачити погоду. Ще їх називають маленькими барометрами. Про них у народі кажуть: «Низько літають над землею – на дощ». (Ластівка)

Ведуча:

Наступний конкурс «Аукціон». Племенам потрібно по черзі назвати якомога більше звірів чи птахів. Розпочинає плем'я «Ягуари». Я називаю першу назву птаха, а вам потрібно продовжити. «Горобець - ...»

Ведучий:

А для плем'я «Пінгвінів» потрібно назвати назви звірів. Перша назва «Заєць - ...»

Ведуча:

П'ятий конкурс «Гвіздок програми». Команди із зав'язаними очима за 1 хв малюють козу: перші – роги, другі – копита, треті – голову, четверті хвіст, п'яті – тулуб. Після завершення учасники команди презентують «нову породу» кози.

Приготувалися...готові?...розпочали...

Ведучий:

Шостий конкурс «Показуха». На картках записані назви тварин. Один учасник із команди пантомімою зображує тварин, а команди відгадують.

Ведуча:

Розпочинає показувати першу тварину «Пінгвіни» (заєць), другу тварину показує «Ягуари» (кобра). Наступну - «Пінгвіни» (мавпа), і останню тварину показує «Ягуари» (пінгвін).

Ведучий:

Наступний конкурс називається «Хто більше?». За роки життя люди так «догосподарювались», що знищили дуже багато видів рослин і тварин. Тепер у природі їх дуже мало, вони потребують охорону, тому занесені до Червоної книги. Дивлячи на екран ви повинні по черзі назвати рослину або тварину, які занесені до Червоної книги. Побачимо, яке плем'я знає їх більше. Хто знає правильну відповідь піднімає карточку.

Ведуча:

Готуючись до сьогоднішнього конкурсу, племена вивчили цікавинки та прислів'я і приказки про тварин. Послухаймо їх (виступи учнів)

Ведучий:

Ось і добігла кінця наша подорож у світ природи. Ви всі добре сьогодні попрацювали. Хочеться вірити, що знання, які ви отримали сьогодні, не забудуться ніколи. Тож піклуйтеся про «братів наших менших», будьте природі друзями!

Учень:

Оця стежина веде дитину
У світ природи, дивний світ,
Де є метелик, і є калина,
Сніжинка біла і маків цвіт.
Де соловей співає пісню,
І жайвір сонечко кличе нам,

Вухастий зайчик стрибає в лісі,
Їжак гостинці несе діткам.
І котик Мурчик поруч з тобою,
В росянім лузі телятко мале.
Не скривдь нікого жорстокою рукою,
Що є у світі – то ж все твоє.
За всю турботу та щиру ласку
Природа віддячить тобі не раз.
Тож не поруш чарівну казку,

Заключне слово від вчителя.

Нагородження подяками.